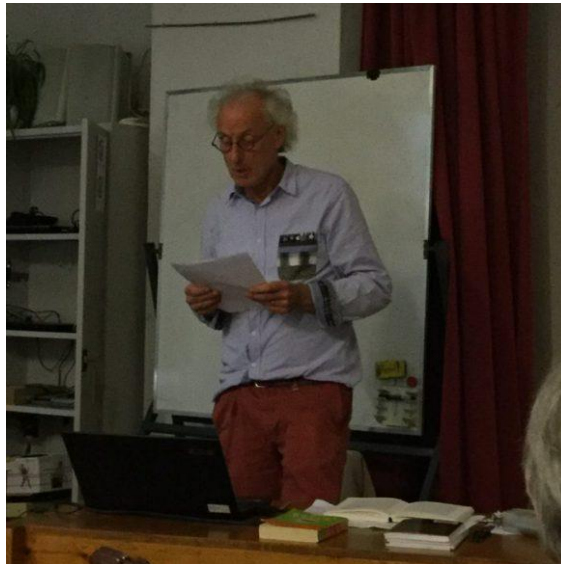

Inhoud

Jart Voortman versus ‘de skeptici’ (9 2016).....	2
repliek	5
Betwist wonder (3 2013).....	7
reacties	8

Jart Voortman versus 'de skeptici' (9 2016)

<http://www.kritischemassa.be/?p=1238> geplaatst op 22 september 2016

Op woensdag 21 september 2016 hield de protestantse theoloog Jart Voortman in het Antwerpse [Elcker-ik centrum](#) een lezing met als titel “Bestaat er zoiets als het paranormale?”. Aangezien het mijn bedoeling is om een leesbaar verslag te schrijven, moet ik hier en daar creatief omgaan met de chronologie van de lezing. Ik ga de vele onderbrekingen, vragen en verhalen weg-editen. De hele namiddag verliep vrij chaotisch en eerlijk gezegd vroeg ik me nadien af of het wel zoiets als een lezing was.

Voortman opende met een frontale aanval – laat het ons een inleiding noemen – op mensen die zeggen dat ze alles begrijpen, mensen die denken dat de werkelijkheid bestaat uit een hoop moleculen die gewoon maar wat met elkaar botsen. Mensen die het leven beschouwen als een driedelige set blokken met daarop de letters D, N en A. Mensen, kortom, die zich gedragen als stropopargumenten.

En om aan te tonen dat er veel meer is dan wat we kunnen waarnemen met onze zintuigen, probeerde hij enkele goocheltrucs uit te voeren, een middel dat zeer populair is onder skeptici, denk maar aan *honest liar* James Randi, onze Gili of Tayson Peeters.

Als het Voortmans bedoeling was om aan te tonen dat de wereld meer is dan de waarneembare werkelijkheid, dus “zoiets als het paranormale”, dan is een goocheltruc niet de beste keuze, me dunkt: een goede truc is er nu net op gericht om ons dat te doen *geloven* terwijl men enkel “materialistische” middelen gebruikt, “botsende moleculen”, zo u wil. Het punt van Gili’s show “Iedereen paranormaal”, bijvoorbeeld, was nu net het feit dat hij door te spelen met de vijf zintuigen van zijn publiek de *indruk* kon wekken dat er een zesde zintuig is.

Maar niet alleen mij deed zijn onhandig gestuntel sterk denken aan Toon Hermans’ legendarische goochelsketch, die volledig de mist in ging. Als het dus Voortmans bedoeling was om aan te tonen dat we iets moesten zien dat er niet was, namelijk *goocheltrucs*, dan slaagde hij wél in zijn opzet. Hoe dan ook, een carrière als *eerlijke* leugenaar kan de Hollandse theoloog best vergeten.

Een carrière als natuurkundige trouwens ook: indien men denkt dat de kwantummechanica plompweg aantoont dat alles mogelijk is, dan denk ik dat men het niet al te best begrepen heeft.

Dat er verder niet veel over kwantumfysica in relatie tot het paranormale gesproken werd, was een van de weinige pluspunten van de namiddag.

Op dit punt staat in mijn notaboekje “begint plots over SKEPP en scepticisme”, maar om de tekst leesbaar te houden, zal ik het houden bij: in het deel na de inleiding zette een gewiekste Jart zijn aanval op het scepticisme in. Als wapens selecteerde hij argumenten en redeneringen die hij nu net in de sceptische literatuur gevonden had. Jart wilde het scepticisme en in één moeite door bekende adepten als Etienne Vermeersch, Johan Braeckman en de “te kille, al te rationele” Maarten Boudry met hun eigen argumenten verslaan en op die manier aantonen dat (1) sceptici weinig wetenschappelijk zijn en (2) dat er zoets als het paranormale bestaat! Dat was waarschijnlijk ook de reden waarom hij zijn lezing aangekondigd heeft in een mail aan SKEPP, zoals ik uit goede bron vernomen heb. Zijn munitie haalde hij vooral uit Braeckmans en Boudry’s boek *De Ongelovige Thomas heeft een punt*.

Sceptici houden zich onledig met zaken zoals telepathie, wenende Mariabeeldjes, hekserij en, ach, ook wel wat homeopathie en een complot hier en een ufo daar, aldus Voortman. Terwijl hij lacherig wat commentaartjes gaf op de ondraaglijke lichtheid van de drukdoenerij omtrent Yeti’s en Bigfoots, zwaaide hij met Michael Schermers *Why people believe weird things*, een boek dat voor één vijfde gaat over dat andere, onbetekenende akkefietje met die zes miljoen joden en den Duits. Of tegengas geven – slechte woordkeuze... of ingaan tegen de Holocaustontkenning ook “zo één van die subjectieve zaken” is die sceptici proberen te ontmaskeren, werd dus niet meteen duidelijk daar in de zaal van Elcker-ik, gelegen midden in de Antwerpse Jodenbuurt.

Onduidelijkheid troef bij Voortman, een hele lezing lang. In het zelfde rijtje van banale sceptische onderwerpen had hij het over zogenaamde spookhuizen. Maar beschouwde hij mensen die op zoek gaan naar geesten met, ocharme de sukkelaars, elektronische apparatuur (ha ha hoongelach) nu als sceptici? Het werd nog verwarrender wanneer hij twee minuten later verhaaltjes begon op te dissen van geesten die zich kenbaar maken via ... oude radio’s. En zo trapte onze theoloog constant zichzelf in het kruis.

Hoe dan ook, volgens Jart besluiten sceptici veel te snel dat iets niet bestaat, dat iets niet klopt of kan. En dat is volgens hem niet wetenschappelijk. Er volgde net geen “Checkmate, skeptics!”

“Buitengewone beweringen vereisen buitengewone bewijzen”. Ook deze slagzin, onder meer gedebiteerd door Carl Sagan, wilde Voortman in vraag te stellen. Zijn eerste voorbeeld ging over de zwaartekrachtgolven: er werd lang over getheoretiseerd, maar uiteindelijk was één eenvoudig bewijs afdoende om de *wetenschappelijke* gemeenschap te overtuigen van het bestaan van die golven. Terwijl ik een enigszins wilde What the fuck! probeerde te onderdrukken, vuurde hij een tweede voorbeeld af. De boutade van de bioloog J.B.S. Haldane, dat één fossiel van een konijn in Pre-Cambrische afzettingen de evolutietheorie van Darwin onderuit kan halen, vond hij ook een aanwijzing dat sceptici serieus overdrijven met hun ‘buitengewone bewijzen’. Wat is er nu eenvoudiger dan één konijn? Anders gezegd, in de wetenschap heeft men helemaal niet veel bewijzen nodig! Voor scheidsrechter Jart is het opnieuw duidelijk dat sceptici zich op het wetenschappelijke veld in een buitenspelpositie bevinden.

Een derde punt: door hun stugge en afwijzende houding ten opzichte van anekdotes plaatsen sceptici zich andermaal buiten de wetenschappelijke discussie, aldus Voortman. Voor sceptici doen anekdotes er niet toe, terwijl ze niet beseffen dat in de wetenschappelijke literatuur casussen wél belangrijk zijn. Sceptici bekijken de wereld louter vanuit hun perspectief. Dat ze daardoor willens nillens doof blijven voor anekdotes, maakt dat ze dingen niet serieus nemen.

Maar daar vergist Jart zich feestelijk in. Waar hij zich ook in vergist, is in de betekenis van vrij eenvoudige Nederlandse woorden. Zijn semantisch gegoochel had ongeveer dezelfde kwaliteit als zijn eerste goocheltrucjes. ‘Buitengewoon’ betekent niet hetzelfde als ‘veel’ of ‘complex’ en net zomin is ‘anekdote’ hetzelfde als ‘casus’.

Ook de statistiek, dat andere hulpmiddel, moest er aan geloven. Omdat er om en bij de 20 mensen in de zaal zaten, verwees hij naar de [verjaardagsparadox](#): er is 50 procent kans dat in een groep van 23 willekeurig gekozen mensen twee dezelfde verjaardag delen. Maar daar geloofde hij niet in, dat ging in tegen zijn gevoel en intuïtie. Hij was zo overtuigd dat de paradox niet klopt, dat hij ei zo na het Wikipedia-artikel citeerde: “Bij veel wiskundige vraagstukken, met name bij kansrekening en statistiek, blijken mensen intuïtief tot verkeerde antwoorden te komen. Omdat deze ingevingen zo overtuigend zijn, voelen mensen geen enkele aanleiding om te twijfelen aan hun antwoord.”

Het wordt een beetje vervelend, maar bij zijn volgende punt hoorde hij andermaal de bel maar wist hij de klepel niet hangen. Omdat mensen zeer beïnvloedbaar zijn, een waardevol gegeven uit de sociale psychologie, is het mogelijk om valse herinneringen te creëren. We hebben al bij al een onbetrouwbaar geheugen, aldus Voortman, waarmee hij zo ongeveer de halve skeptische literatuur van de laatste 30 jaar citeerde. Maar ook hier maakte hij een vreemde omslag. ‘s Avonds weet hij namelijk doorgaans waar hij ‘s morgens zijn fiets heeft gezet, dus “dat het geheugen één grote warboel is, dat kunnen we toch niet accepteren”. In zijn schijnbokswedstrijd tegen zijn imaginaire sceptici was dit zo ongeveer de vierde keer dat hij zichzelf tegen het canvas werkte.

Een laatste argument haalde hij eveneens uit het boek van Braeckman en Boudry. En ook hier is de uiteindelijke pointe dat een uitleg die sceptici gebruiken om anderen de les te spellen, hen uiteindelijk als een boemerang vol in het gezicht raakt: immunisatiestrategieën. Sceptici hebben namelijk zelf ook last van cognitieve dissonantie en zeker wat het paranormale betreft. Het past niet in hun wereldbeeld, dus elk bewijs, elk argument pro redeneren ze weg om hun ideeën intact te houden. Dit lijkt mij trouwens een uitstekende plaats om te melden dat op 22 december in het Antwerpse Elcker-ik centrum een namiddag over [cognitieve dissonantie](#) zal plaatsvinden. Mocht u de indruk krijgen dat dit tot nu toe enigszins een coherente lezing was, ondanks de inhoudelijke onvolkomenheden, dan komt dat louter omdat ik alle onderbrekingen van enkele aanwezige sceptici en een schier oneindige stortvloed aan anekdotes, casussen quoi, heb weggelaten. De drang bij de aanwezigen om te getuigen over hun paranormale ervaringen was enorm. Jart had geen greep op zijn publiek en stilaan verloor de lezing haar dynamiek.

Ondertussen waren we aangekomen bij het deel waarin hij twee fragmenten uit de KRO-reeks *Wonderen bestaan* wilde tonen. Het waren volgens hem zéér sterke voorbeelden van paranormale gebeurtenissen. De fragmenten die hij toonde, vind ik online niet direct terug, maar via [deze link](#) naar de webpagina van het KRO-programma krijgt u alvast een indruk van de inhoud en van de waarde van de getuigenissen. Voor mensen die niet klikken: het programma is even stroperig, kitsy & campy als de titel doet vermoeden. Jart heeft twee specifieke verhalen gekozen, omdat daarin telkens *meerdere mensen dezelfde ervaring* hebben! En dat kan toch geen toeval zijn, daar kan geen skeptisch argument tegen op. In een eerste fragment vertelde een vrouw hoe ze door een “onzichtbare hand” werd tegenhouden en van de dood werd gered. Een getuige bevestigde de gebeurtenissen. In een tweede fragment vertelden twee zussen op een bijna identiek dezelfde manier hoe ze op een bijna identiek dezelfde manier via een klopgesest te weten zijn gekomen dat hun vader gestorven was in Turkije. Hetzelfde verhaal, dezelfde bewoordingen: dat kan niet gelogen zijn! En trouwens, vóór de reis, zo getuigde de hele familie in tranen, had vader al aangekondigd dat het zijn laatste keer zou zijn. Nou, een mooier bewijs voor het paranormale kan je toch niet tegenkomen. Jart glunderde en zag hoe het paranormale, eerder dan het verdriet van de twee dames, afdroop van het scherm.

De zaal werd rumoeriger, een enkeling trok duidelijk de sceptische kaart, de meerderheid wilde vooral zélf vertellen. Eerst over hun persoonlijke ervaringen, later over verhalen die ze zelf gehoord hadden, een opbod aan *paranormaligheid*: bijna-doodervaringen, mysterieus aangekondigde sterfgevallen, paranormaal begaafde kinderen die dode mensen zien, en para-sensitieve dieren die zo uit de sprookjes van Rupert Sheldrake lijken te zijn gestapt. De meeste verhalen waren in se zo schrijnend en aandoenlijk, ook als men ze zou ontdoen van de paranormale franjes. Maar Jart verloor het initiatief en de namiddag begon te verzanden in de “casussen”. Hier en daar werd er nog geprobeerd om iets te duiden – dat we na zovele verhalen over bijna-doodervaringen niet meer kunnen ontkennen dat er niets van aan is, want een professor hier zegt en een onderzoek daar bewijst. “Onze hersenen maken het bewustzijn niet, net zomin als een computer het internet maakt”, aldus onze protestantse theoloog in een poging om relevant te blijven. Uiteraard lokte dit een vraag over Dick Swaabs boek *Wij zijn ons brein* uit. Met zijn opmerking dat volgens hem paranormale ervaringen bestaan, maar paranormale begaafdheid niet, oogstte hij dan weer geen succes bij de aanwezigen met *paragnostische* neigingen.

Het werd ook goor: een aanwezige man vertelde een diep tragisch verhaal gelardeerd met schijnbaar paranormale fenomenen en eindigde snikkend met de woorden “Ik weet niet wat het verhaal betekent”. Waarop Voortmans pastorale antwoord luidde: “Je weet best zelf wat het betekent.” En hier eindigde wat mij betreft het goede fatsoen en de lezing.

Het is meer dan begrijpelijk dat mensen een enorme drang voelen om hun tragische verhalen te vertellen en om hogere betekenissen te zoeken in schijnbaar ongerelateerde gebeurtenissen die lijken te leiden naar een tragisch sterfgeval. Uiteraard hebben zulke ervaringen een enorme impact op een mensenleven, op het leven van *tal* van mensen die zulke *gelijklopende* tragische feiten moeten ondergaan. Wat ik al niet meer begrijp is dat deze neigingen niet gewoon beschouwd kunnen worden als wat ze zijn: kenmerken van onze menselijkheid, kenmerken die net door hun gelijkenissen mensen dichterbij zouden kunnen brengen in verdriet, acceptatie en mededogen. In plaats daarvan geven clowns als Voortman de voorkeur aan een paranormale uitleg, die schijnbaar wijst op een Hoger Iets, maar uiteindelijk uiterst banaal is. Dat wij zulke gelijklopende tragische ervaringen hebben, die inderdaad vragen kunnen oproepen, maakt ons net tot mensen. Dat toeschrijven aan het paranormale is een flagrante ontkenning van onze menselijkheid.

repliek

Beste Frank,

Bedankt voor je uitgebreide reactie.

Op een paar punten zou ik wel een correctie willen aanbrengen.

- Ten eerste jouw algemene indruk: ‘Jart had geen greep op zijn publiek en stilaan verloor de lezing haar dynamiek’. Zelf vond ik het een opmerkelijke bijeenkomst omdat ongeveer 10 mensen een persoonlijke ervaring kenbaar wilden maken. Mijn ervaring in het onderwijs is dat als je de mensen laat praten dat je dan vaak bijzondere dingen hoort. Als je strak vasthoudt aan je aanpak hoor je die bijzonderheden niet. Overigens heb ik wel gezegd wat ik wilde zeggen, maar inderdaad niet in een heel strak schema.

- Ik heb tijdens de bijeenkomst niets over kwantummechanica gezegd. In ieder geval zul je mij niet horen zeggen: ‘in de kwantummechanica is alles mogelijk, dus zijn wonderen ook mogelijk’. Ik heb geen verstand van kwantummechanica en doe daar daarom ook geen uitspraken over.
- Heel merkwaardig is het dat je een paar luchtige opmerkingen van mij over Yeti’s en Bigfeet verbindt met de conclusie dat ik holocaustontkenning geen ernstige zaak zou vinden. Wat is dit?!
- Verderop zeg je dat ik verhaaltjes opdis over geesten die zich kenbaar maken via oude radio’s. Ik haalde een ervaring van de scepticus Michael Shermer die zelf verklaarde in een commentaar: ‘Ik moet toegeven, dat de ervaring mijn voeten ook aan het wankelen gebracht heeft.’ Ik vind het opmerkelijk dat Shermer dit zo openlijk zegt en waardeert dat. Veel meer heb ik daarover volgens mij niet gezegd. (het verhaal is nog te vinden op www.opengeloven.net onder /wonderbaarlijk /overgenomen bijdragen/ uitzonderlijk).
- ik twijfel niet aan de verjaardagsparadox.
- Wat betreft valse herinneringen. Braeckman en Boudry zeggen, dat valse herinneringen makkelijk aan te praten zijn. Ze baseren zich op het onderzoek van Elizabeth Loftus en John Palmer. Het punt is echter dat deze onderzoekers de proefpersonen op een geraffineerde manier misleiden. Men liet 24 proefpersonen vier jeugdherinneringen lezen met het verzoek hier verder commentaar op te geven. Eén jeugdherinnering hadden de onderzoekers echter zelf ingebracht. Die herinnering was niet afkomstig van de familie van de proefpersoon. Vervolgens vulde ‘maar liefst 25 procent van de proefpersonen de herinnering over het winkelcentrum aan’. 25 Procent vind ik in dit verband niet echt veel. Ik denk dat dit onderzoek veel zegt over sociale psychologie, maar veel minder over ons geheugen. In verband met het onderwerp ‘bestaat er zoiets als het paranormale?’ kan men snel tot de conclusie komen dat het bij paranormale ervaringen om valse herinneringen gaat. Dat is een erg haastige conclusie.

Ik vond de bijeenkomst in Elcker-ik dus indrukwekkend vanwege de vele verhalen die ik gehoord heb. Het meest indrukwekkend vond ik wat ik hoorde na het verhaal wat ik vertelde over de Spaanse KNO-arts [Miguel Angel Pertierra](#). Hij vertelt dat een patiënt van hem, die onder narcose geweest was, na de operatie exact het instrument kon beschrijven dat Pertierra gebruikt had bij het inbrengen van een plastic buis in de luchtpijp. Dit instrument is zo specialistisch dat zelfs huisartsen het niet kennen. Toen vertelde een gepensioneerde verpleegkundige in de zaal dat zij ook iets dergelijks had meegemaakt tijdens een operatie. De patiënt lag onder een groen doek en was bovendien onder narcose. Toch kon ze exact vertellen wie welk instrument had gepakt tijdens de operatie. Het was de eerste keer dat ik zo’n verhaal van iemand persoonlijk hoorde.

Voor sceptici zijn dit soort verhalen anekdotes zonder wetenschappelijke waarde. Geen casussen dus, zoals jij zegt. De redenering bij prominente sceptici, die ik heb gesproken, is: het kan niet, dus het bestaat niet. Voor mij heeft het hardnekkige negeren van dit soort ervaringen inderdaad te maken met cognitieve dissonantie.

Betwist wonder (3 2013)

In maart 2013 was er commotie rond de uitspraken van prof Onno van Schayck in Maastricht die verklaarde een wonder meegemaakt te hebben.

*De website www.geloofenwetenschap.nl berichtte erover. Hieronder mijn artikel onder de titel **Betwist wonder** met de reacties.*

Afgelopen week kwam in het nieuws dat prof. Onno van Schayck zijn functie als directeur van het onderzoeksinstituut Caphri neerlegt als gevolg van de commotie die ontstaan is naar aanleiding van [een interview op deze site](#). In dat interview vertelt Onno van Schayck met enige schroom over een gebeurtenis, die grote indruk op hem heeft gemaakt. Hij is er getuige van geweest dat iemands been na gebed spontaan aangroeide. De formulering die hij in dit interview gebruikt is omzichtig ('het gaat gemakkelijk een eigen leven leiden'), maar enige journalisten zijn erover gevallen en Van Schayck had geen verweer meer tegen de storm die voorbij raasde.

Naar mijn mening kan de integriteit van Van Schayck niet in twijfel getrokken worden. Over de gebeurtenis zelf is op het ogenblik niet voldoende bekend om er verder op in te gaan. Dat [een journalist](#) in Van Schaycks verklaring een illustratie ziet van hoe beroerd het met het onderwijs in Nederland gesteld is, is wat mij betreft over de grens. In de Westerse wereld zijn atheïsten met een opmars bezig. Dat is ze gegund. Maar het gaat te ver als men ervan uitgaat dat de eigen materialistische levensopvatting de enig rationele is.

BESTAAN WONDEREN?

Wonderen zijn zeker geen alledaagse ervaringen. Ze zijn eerder zeldzaam. Maar als je je open stelt kan het voorkomen dat mensen iets vertellen over wat heel kostbaar is in hun leven. Op [mijn website](#) heb ik een aantal verhalen verzameld die ik uit de eerste hand ken. Deze verhalen hebben allemaal hun eigen context en het is niet mogelijk om dat verband in een paar regels uit te leggen. Een merkwaardig verhaal is dat van iemand die op een bijeenkomst van Pinkstergelovigen de ervaring had dat van links naar rechts zijn zicht onscherp werd. Toen hij in een automatische reactie zijn bril afdeed ontdekte hij dat hij zonder bril scherp zag! Dit verhaal hoorde ik toen ik op zondagmorgen aan hem vroeg waarom hij geen bril op had.

Vijf Jaar lang zond de KRO de serie Wonderen bestaan uit. In een later stadium heb ik bijna alle uitzendingen nog eens doorgenomen. Het is een enorme verscheidenheid aan ervaringen. De mate waarin deze verhalen overtuigen verschilt ook sterk. Ik licht er een paar verhalen uit, die naar mijn mening moeilijk door een bepaalde redenering kunnen worden weerlegd.

Een jongen van ongeveer 10 jaar (WB 01 06 2006) droomt van zijn opa die uit zijn bed stapt en dan voor zijn bed instort. De volgende ochtend zegt zijn moeder: je opa is vannacht gestorven. Hij zegt: ik wist het al. Het blijkt precies zo gegaan te zijn als in zijn droom.

Een ander verhaal (WB 11 07 2004) is het verhaal van een schoonmaakster, die achterover van de trap valt, maar twee handen in haar rug voelt, die haar tegenhouden. Nadat ze weer met beide voeten op de grond staat kijkt ze achterom, maar er is niemand. Haar collega is getuige van dit gebeuren. De ruimte ontbreekt mij om hier veel bij uit te leggen.

Anita Morjani was stervende, lag in coma en had een indrukwekkende bijna-doodervaring. In die ervaring kreeg ze de zekerheid dat ze zou genezen van haar kanker als ze terug zou keren in haar lichaam. Dat gebeurde. Een sceptische arts kwam uit een ander werelddeel om de medische dossiers door te nemen. Zijn conclusie was: u had dood moeten zijn. Dit verhaal is heel toegankelijk, omdat Anita zonder schroom over haar ervaring spreekt.

Een laatste voorbeeld. De neuroloog **Peter Fenwick** deed in drie landen onderzoek bij werkers in de palliatieve zorg naar opmerkelijke gebeurtenissen rond het sterven van mensen: sterfbedvisioenen, terminale helderheid, vormen van telepathie bij het sterven van geliefden en

verschijningen van licht of mist rond het sterven. Met veel documentatie stelt Fenwick: mensen in de zorg kennen deze ervaringen dikwijls uit eigen ondervinding.

ONWETENSCHAPPELIJK?

Desondanks worden velen niet door wonderverhalen overtuigd. In sceptische kring zegt men dat het alleen maar anekdotes zijn, persoonlijke belevenissen, die niet gecontroleerd kunnen worden. Dit is maar ten dele waar.

Opvallend genoeg zijn de reacties vaak emotioneel: hoe kan een professor op een universiteit zeggen dat hij in wonderen gelooft! Dat is toch niet wetenschappelijk! Zulke verhalen geloof je toch niet!

Ik zou het graag om willen keren. Het is niet wetenschappelijk als mensen zich laten leiden door hun vooroordeel, door het axioma: het kan niet, dus het bestaat niet. Niels Bohr zegt in de biografie van Giulio Peruzzi: wetenschap gaat vooruit door het benadrukken van de onregelmatigheden. We moeten deze ervaringen niet negeren, maar juist onderzoeken.

Jart Voortman

reacties

21 03 2013

Medici krijgen in de meeste ziektes een steeds beter inzicht, maar ze blijven tegen situaties aanlopen waar het anders gaat dan ze verwachten. Gaat het béter dan je medisch gezien zou verwachten, dan zou ik spreken van geluk, en zeggen: "Wij artsen weten lang niet alles". Loopt het slechter af dan je medisch gezien zou verwachten, dan zou ik spreken van pech en ook dan zeggen: "Wij artsen weten lang niet alles". Wie in wonderen gelooft, ziet in het eerste geval een wonder, in het tweede geval niet (tenminste, dat hoor ik eigenlijk nooit). Ga je die onverklaarde gevallen nu nader onderzoeken, dan kan het zijn dat je langzamerhand voor steeds meer gevallen een verklaring vindt. Dan zou er steeds minder ruimte over blijven voor wonderen. Ik geloof dat theologen daar niet enthousiast voor zijn: God wordt dan een God of the Gaps. Toch roept Voortman op tot dat soort onderzoeken en ik vroeg mij af of dat met zijn (kennelijke) geloof in wonderen te rijmen is. Misschien gaat hij dat nog uitleggen.
Johannes

21 03 2013

Beste Johannes,

Er is inderdaad een verschil tussen onverklaard en onverklaarbaar. Onverklaard is een wetenschappelijke vaststelling. Onverklaarbaar is een interpretatie, die over de grenzen van wat wetenschap is heen gaat.

De achtergrond van mijn bijdrage is een uitvoerig gesprek dat ik heb gehad heb met twee hoogleraren in de sceptische beweging. Ik confronteerde hen met een aantal casussen. Hun reactie was minachtend: 'zulke verhaaltjes geloof je toch niet!' Om te vervolgen met: 'anekdotes zijn wetenschappelijk niet deugdelijk'.

De reacties van Maarten Keulemans en Max Pam op het verhaal van Onno van Schayck zijn van hetzelfde kaliber.

Een wetenschappelijke reactie zou zijn, dat hier meer over onderzocht moet worden. En een conclusie zou kunnen zijn: we hebben hier geen wetenschappelijke verklaring voor. Dat zou geen schande zijn.

In plaats daarvan zien we hier hekelende reactie vanuit een gesloten denkkader. Wetenschap zou

echter juist gedreven moeten worden door nieuwsgierigheid over wat we niet begrijpen.

Naar mijn mening zijn er drie reacties mogelijk op wonderbaarlijke ervaringen.

1. het kan blijken dat er achteraf toch een verklaring voor bestaat.

2. het kan zijn dat er geen natuurlijke verklaring bestaat en dat de wetenschapper het laat bij de vaststelling: we hebben hier geen verklaring.

3. en het kan zijn dat deze ervaringen voor iemand een bevestiging zijn van zijn geloof dat 'er meer is tussen hemel en aarde'.

Als 2. en 3. allebei mogelijk zijn, kunnen we dus nooit tot een wetenschappelijk bewijs komen dat wonderen bestaan.

Zelf heeft het mij als gelovige jaren gekost om bij moeilijke vragen over geloof te erkennen: 'dit weet ik niet. Dit begrijp ik niet'. Ik ervoer dat als een capitulatie.

Ik merk dat sceptici het ook moeilijk vinden bij wonderbaarlijke ervaringen te zeggen: we begrijpen dit niet. We weten het niet.

Beste Jart V.

Over uw mogelijke drie reacties op wonderbaarlijke ervaringen het volgende:

- Bij reactie 1. neem ik aan dat de verklaring er ook uit kan bestaan dat degenen die de wonderbaarlijke ervaring hadden, bleken te confabuleren, door hun zintuigen te worden bedrogen, zich te vergissen, enz.

- Bij reactie 2. zou ik voor alle zekerheid zeggen "het kan zijn dat er vooralsnog geen natuurlijke verklaring bestaat .."

- Bij 3. neem ik aan dat "geloof" betekent: voor waar houden wat niet te bewijzen is.

Dan ben ik het met u eens dat we nooit wetenschappelijk zullen kunnen bewijzen dat er wonderen bestaan. Per definitie. En van mij hoeft dat ook helemaal niet: in het geloof is elke gebeurtenis, elke denkstap geoorloofd, niets is er "verboden", zoals in de naturalistische wereld bijvoorbeeld door logische regels. Problemen ontstaan pas, en worden op deze site ook manifest, als mensen de gewone naturalistische (logische) wetmatigheden toch van toepassing willen verklaren op hun geloof. (Als ze bv. het opstaan uit de dood of het op gebed aangroeien van een been toch weer naturalistisch willen duiden - aantonen dat het kan bv.) Of andersom: als ze hun geloofswaarheden toch van toepassing willen verklaren op de naturalistische wereld. (Iedereen moet zich gedragen naar de regels van de god waar ik in geloof.)

Als in de naturalistische wereld iemand zou zijn opgestaan uit de dood, zou hij nog steeds rondlopen en zouden we hem naar zijn ervaringen kunnen vragen. Dat is nog nooit voorgekomen, dus zeggen we: uit de dood opstaan bestaat niet in de naturalistische wereld (met alle slagen om de arm die zo 'n inductieve redenering zou vergen en we hebben er ook wel deductieve redeneringen bij).

Als in de geloofswereld iemand is opgestaan uit de dood en later toch onvindbaar is, zeggen we: hij is opgevaren ten hemel. En met zo 'n "verklaring" moet je dan ook tevreden zijn.

"Een wetenschappelijke reactie zou zijn, dat hier meer over onderzocht moet worden." schrijft u. Er is toch al veel onderzoek gedaan naar zulke verschijnselen, maar u vindt het niet genoeg? Nogmaals: wat verwacht u van zulk onderzoek?

Wordt er een verklaring gevonden, dan verdampt het wonder. Stel dat ooit blijkt dat dat 10-jarige jongetje zijn grootvader kon zien sterven door een kwantumtunnel, gemaakt van de darmen van Schrödingers kat (ik zeg maar wat), wat zou dat dan voor uw geloof in wonderen, voor uw geloof in het algemeen betekenen?

Wordt er géén verklaring gevonden en zegt de onderzoeker: "Ik weet het (nog) niet", dan bent u toch ook niet veel verder? Of zegt u dan: dáár is God aan het werk geweest? (God of the gaps dus, die dan met het voortschrijden van onze kennis steeds kleiner wordt.) Maar Hij is toch, in de geloofswereld, overal en voortdurend aan het werk? Wat maken die paar wonderen dan uit?

Ik was niet bij het gesprek dat u voerde met die sceptische hoogleraren. U houdt zelf de mogelijkheid open dat wonderverhalen anekdotes of persoonlijke belevenissen zijn en of uw gesprekspartners uw casussen terecht als zodanig beoordeelden weet ik niet. U suggereert

dat ze dat ten onrechte deden (en de reacties van twee journalisten waren "van hetzelfde kaliber").

Als ik met zulke casussen word geconfronteerd weeg ik a.h.w. twee mogelijkheden af: òf de natuurwetten waren tijdelijk buiten werking òf iemand heeft iets verzonnen, heeft gehallucineerd, is al te goedgegelovig, een verhaal is in de loop van de tijd steeds sterker geworden, enz. Het tweede lijkt mij dan altijd veel, echt véél waarschijnlijker dan het eerste. Wij kennen toch onszelf en onze medemensen wel een beetje?

Johannes

27 03 2013

@johannes

òf de natuurwetten waren tijdelijk buiten werking òf iemand heeft iets verzonnen, heeft gehallucineerd, is al te goedgegelovig, een verhaal is in de loop van de tijd steeds sterker geworden, enz. Het tweede lijkt mij dan altijd veel, echt véél waarschijnlijker dan het eerste.

Het punt is dat bepaalde verklaringen totaal niet afdoende zijn.

Mag ik jouw voorkeur een a priori noemen?

Jart V.

@Jart,

Je mag mij(n voorkeuren) noemen zoals je wilt natuurlijk. Maar kun/wil je ook mijn vragen beantwoorden? Ik vat ze nog even samen:

Wat verwacht je van (verder) wetenschappelijk onderzoek van tot nu toe onverklaarde fenomenen?

Denk je niet dat als je een rijtje verklaringsmogelijkheden hebt afgevinkt (er is niet gelogen, men heeft zich niet vergist, men is niet door zijn zintuigen of door "wonderdoeners" bedrogen, er zijn geen neurologische of andere naturalistische verklaringen voorhanden) dat wat dan overblijft simpelweg "onbegrepen" of "vooralsnog onverklaard" moet worden genoemd? Wat voegt een kwalificatie als "dat was een wonder" daar nou reëel aan toe? Als ik in God zou geloven, of zou overwegen dat te gaan doen, dan zou ik eerder onder de indruk zijn van hoe Hij zich in gewone, alledaagse gebeurtenissen manifesteert, dan van wat Hij met "wonderen" van Zichzelf laat zien. Voor Hem zouden dat immers, nog meer dan voor mij, flauwe goocheltrucjes zijn, waarmee Hij alleen een bepaald soort bijgelovige mensen imponeert. Of vergis ik mij daarin?

Johannes

09 04 2013

@ johannes

1. Kun/wil je ook mijn vragen beantwoorden?
2. Wat verwacht je van wetenschappelijk onderzoek?
3. Wat voegt een kwalificatie als "dat was een wonder" nou reëel toe?
4. ik zou eerder onder de indruk zijn van hoe God zich in gewone, alledaagse gebeurtenissen manifesteert.

1. Het gevoel dat op mijn bijdrage niet wordt gereageerd is er natuurlijk ook bij mij als er niet echt ingegaan wordt op de casussen die ik heb aangehaald.
2. Ik verwacht niet zo veel van wetenschappelijk onderzoek in dit opzicht. Het zal in ieder geval niet tot sluitende Godsbewijzen leiden. Maar het is al een groot winstpunt als bepaalde ervaringen serieus worden genomen. De door mij aangehaalde Peter Fenwick probeert ook niet mensen te overtuigen. Wel vindt hij het waardevol als paranormale ervaringen door zorgverleners serieus

worden genomen.

3. Als een bepaalde ervaring niet op een natuurlijke manier kan worden verklaard, dan kan dat voor een niet-gelovige een gevoel van ongemak oproepen, terwijl dat een gelovige bevestigt in zijn overtuiging dat er een werkelijkheid bestaat die boven ons waarnemen uitstijgt.

De bioloog J. Haldane zou aan het begin van de vorige eeuw gezegd hebben: toon mij een konijn in het Precambrium en de hele evolutietheorie is om zeep. Omgekeerd kun je zeggen: als er van een ervaring is aangetoond dat het niet op een natuurlijke manier kan worden verklaard, dan is daarmee een grens aangegeven aan het naturalistische wereldbeeld. Ik denk dat er vele ervaringen bestaan, die moeilijk op een naturalistische manier kunnen worden verklaard. Ik ken ook uit de eerste hand een geval van beenverlenging. De betrokken persoon heeft jarenlang zijn hulpstuk aan zijn scheerspiegel opgehangen. Hij had het niet meer nodig.

De heftige reacties van Max Pam en Maarten Keulemans op de verklaring van Van Schayck bewijzen dat het moeilijk is om hier op een zakelijke manier over te spreken. Inderdaad stuiten we hier op de eindigheid van onze logica.

4. De ervaring van God in gewone gebeurtenissen maakt ook deel uit van de beleving van een gelovige. Als argument om te geloven legt het echter geen gewicht in de schaal.

Jart V.

15 04 2013

Beste Jart,

Je verwijt me min of meer dat ik niet echt inga op de casussen die je noemde. Maar ik weet niets van die casussen af! Ik kon er dus alleen wat algemene opmerkingen over maken en dat heb ik gedaan. Ik heb inmiddels wel het filmpje van Anita Moorjani gezien en ik geef meteen toe: ik heb moeite zo 'n getuigenis in een serie die Lilou's Juicy Living Tour heet, serieus te nemen. En het gekke is: wat op jou kennelijk veel indruk maakt (je neemt dat deel van het interview tenminste over in je artikel) is zoiets als dat er een arts "uit een ander werelddeel kwam om de medische dossiers door te nemen" - terwijl ik dat als een sterke aanwijzing zie dat dit verhaal niet serieus is onderzocht. Ik had liever gehoord wat haar eigen artsen in Hongkong ervan vonden.

Een groot deel van haar verhaal gaat over haar bijna-dood-ervaring; over zulke ervaringen is al veel geschreven. Ik geloof zeker wel dat mensen zulke ervaringen hebben; hersenen lijken mij in extreme omstandigheden heel goed in staat zulke ervaringen te "produceren". Voor haar onverwachte genezing geldt wat mij betreft dat wat ik hierboven al gezegd heb: aannemend dat het ongeveer waar is wat zij vertelt, denk ik dat zeker nog maar zeer ten dele begrepen ziektes als kanker nog regelmatig onverwachte wendingen in het beloop zullen vertonen.

Ik vind het wel verbazend dat je in je artikel en in je eerdere reactie aandringt op nader wetenschappelijk onderzoek en nu op mijn vraag wat je daar dan van verwacht, antwoordt: "Ik verwacht niet zo veel van wetenschappelijk onderzoek in dit opzicht." Waarom zou je het dan (laten) doen? Hoop je dat zal worden aangetoond dat "daarmee een grens [is] aangegeven aan het naturalistische wereldbeeld"? Dat is toch vergeefse hoop? Zo 'n redenering als die van Haldane kún je toch helemaal niet "omkeren"? (Popper!)

Dan de vraag: wat betekent de kwalificatie "wonder?" Hoe jij daar zelf instaat is me nog steeds niet duidelijk. Je stelt in je artikel wel de vraag Bestaan wonderen? maar je geeft er geen antwoord op. Het lijkt er enerzijds op dat je antwoord "ja" is: je dicht wonderen zekere eigenschappen toe. Anderzijds lijkt het er erg op dat je niet zozeer wonderen als wel wonderverhalen bespreekt, serieus genomen wilt zien, wetenschappelijk onderzocht wilt hebben, enz..

Dat zulke verhalen serieus genomen moeten worden, bv. door zorgverleners, ben ik weer helemaal met je eens. Dat hoort bij goede zorg. Misschien gaat dat zelfs wel beter als je niet "in wonderen gelooft". Dat geldt zeker voor "bijna-dood-ervaringen", maar ik weet niet of je die in één adem met wonderen wilt noemen, zoals Anita Moorjani doet.

Je laatste zin “Als argument om te geloven legt het [ervaren van God in gewone gebeurtenissen] geen gewicht in de schaal” begreep ik niet.

Johannes

26 04 2013

Beste Johannes,

Bedankt dat je op één van de casussen hebt willen ingaan.

Het is moeilijk om in dit soort discussies dichter bij elkaar te komen.

Je hebt het onderscheid gemaakt tussen onverklaard en onverklaarbaar.

Dit is inderdaad een goede samenvatting van ons verschil van beleving.

Dat ik niet een direct positief antwoord geef op de vraag Bestaan wonderen?, heeft inderdaad te maken het punt dat op wetenschappelijk niveau deze vraag niet beantwoord kan worden.

In ieder geval, bedankt voor de reactie!

Jart Voortman